

Марина Янушкевич

НАЦІОНАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. М. ВЕРХОВИНЦЯ

У сучасному суспільстві в умовах національного відродження та культурного розвитку на українському ґрунті все більше уваги приділяється творчій спадщині видатних громадських діячів минулих поколінь. Так можна говорити і про Василя Миколайовича Верховинця – українського композитора, хореографа, диригента, хормейстера, етнографа і педагога, що з 1920 по 1932 рр. керував кафедрою мистецтвознавства в Полтавському інституті народної освіти, викладав курси “Мистецтвознавство” і “Дитячі ігри”, очолював студентський хор. У 1930 р. організував жіночий театралізований хоровий ансамбль “Жінхоранс”, який дав початок усім колективам української народної пісні та танцю.

Актуальність проблеми національно-естетичного виховання у педагогічній спадщині В. М. Верховинця є незаперечною, оскільки його спадщина є національним за своєю сутністю і виховним за змістом явищем, що поєднує наукову творчість, теоретичну і практичну діяльність видатного педагога, головною метою якої є формування національної культури молоді, ознайомлення з духовною спадщиною і передача суспільно-історичного досвіду українського народу,

наповнення свідомості людини рисами національного характеру, патріотичними почуттями.

Аналіз наукових праць показує, що вивченням наукового доробку В. М. Верховинця займалися такі вчені: М. Боровик, Я. Верховинець, А. Гуменюк, Н. Дем'янка, Г. Дзюба, М. Загайкевич, В. Золочевський, М. Лещенко, І. Морозова, М. Оніпко, А. Трипільський, М. Фісун та інші. Зокрема, Н. Дем'янка у своїх працях дослідила багатоаспектну творчість видатного педагога, визначила концептуальні положення його педагогічної теорії, а також життєвий шлях видатного українського митця, де розкриває основні особливості його творчих пошуків. Велику увагу варто звернути на публікації сина В. М. Верховинця – Ярослава Верховинця, де він ширше і змістовніше розкриває біографію батька, характеризує напрями його професійної діяльності та дає розгорнуту характеристику витокам національних ідей педагога.

Серед основних праць В. Верховинця особливої уваги заслуговують: репертуарно-методичний посібник “Весняночка”, “Теорія українського народного танцю”, “Українське весілля” – саме вони пронизані традиціями українського народного пісенного і танцювального мистецтва та дозволяють використовувати їх у процесі формування національно-естетичної культури молоді. На рахунку репертуарно-методичного посібника “Весняночка” п'ять видань (1925 р., 1969 р. (двічі), 1979 р., 1989 р.), він і до сьогодні впроваджується у практику музичного навчання й виховання в дошкільних навчально-виховних закладах і загальноосвітніх шкіл першого ступеня.

Надзвичайно цінним є перший розділ книги, де знайшли своє місце педагогічні роздуми професора В. М. Верховинця, людини, за плечима якої був багатий досвід роботи з дітьми та їхніми майбутніми вихователями – студентами вищих навчальних закладів.

У посібнику міститься ґрунтовний народознавчий матеріал, що формує у дітей знання з певної теми, розвиває музичні та хореографічні здібності, сприяє національному вихованню. Характерною рисою посібника “Весняночка” є надзвичайна багатогранність її педагогічного та естетичного впливу на маленьких вихованців. Тут дитина відчуває на собі благодію музики й слова, танцю і ритмічних рухів, вона в захопленні від яскравих проявів прекрасного в природі, у повсякденному житті.

Одним із могутніх засобів досягнення бажаного результату у вихованні та забезпеченні гармонійного розвитку дитячої особистості автор “Весняночки” вважав рухливі музичні ігри. Виступаючи на Третньому з'їзді працівників дошкільних закладів Полтавщини у 1921 р., він говорив: “Гра є наймиліша хвилинка, котрої потрібно дитині для всебічного виховання її молоденького тіла, розуму та її індивідуальних здібностей” [3, с. 157]. Ця думка домінує в авторському вступі до “Весняночки”, де педагог доводить, що “... завдяки іграм можна виховати

у дитині всі властивості, котрі ми шануємо у людей і котрі нам хотілося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням” [1, с. 3]. Усі ігри з різної тематики, що вміщені до збірки, подано у привабливій, доступній формі, що сприяє всебічному розвитку дитячої особистості, формує її національний світогляд.

Важко переоцінити значення ігор та забав у справі формування фізичного здорового, етично стійкого та інтелектуально розвинутого майбутнього члена суспільства. “Завдяки іграм можна виховати у дитині всі ті властивості, котрі ми шануємо у людей, і котрі нам хотілося б прищепити малечі різними оповіданнями, бесідами та навчанням”, – стверджував В. М. Верховинець [1, с. 5]. Переважна більшість ігор “Весняночки” є невеликими казками та напівказками, де дійсність тісно переплітається з вигадкою. В іграх реалістично-побутового плану, хоровах і танцювальних композиціях існує певний елемент умовності, який відкриває простір для вільних домислів. Велика група ігор “Весняночки” призначена для фізичного розвитку дитини, для гартування її організму гімнастичними вправами, зумовленими самим змістом гри або способом її проведення.

Репертуар “Весняночки” автор побудував на основі фольклорного матеріалу, власних творів та кращих зразків заново переосмисленої музично-ігрової дитячої літератури своїх сучасників. Він широко використовував спадщину українських та західноєвропейських класиків. На сторінках “Весняночки”, окрім пісенного доробку її автора, можна зустріти чимало творів М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Козицького, П. Демуцького, а також фольклорні записи К. Квітки, С. Титаренка, А. Конощенка, С. Дрімцова.

З метою ознайомлення вихованців із вітчизняним фольклором, виховання патріотичних почуттів, матеріал “Весняночки” застосовується на музичних заняттях, аби розвинути артистичні, фізичні здібності у дітей. Зміст її пронизаний українськими традиціями, що розкриті в віршах, рухливих піснях, кожна з яких має конкретно визначену мету, яка досягається шляхом виконання поставлених завдань. Варто звернути увагу на те, що в іграх відтворюються побутові картини, природні явища, що значно розширюють пізнавальну діяльність дітей, сприяють розвитку уваги, спостережливості та кмітливості. Вони викликають у дітей веселий грайливий настрій, пробуджують почуття любові до природи та бажання глибше вникати в її явища. Вихованці реалізують свої уміння також через рольові ігри, де демонструють свої акторські здібності, імітують рухами трудовий процес.

Особливе значення має розвиток моральних якостей особистості. Гра має нести добрі наміри, показувати тільки позитивні приклади поведінки, тому саме такі риси повинні виховуватись. У передмові “Про рухливі ігри зі співами” В. М. Верховинець наголошує на формуванні у дітей потреби співробітництва: в грі діти повинні допомагати один

одному, діяти спільно, в одній команді. Наприклад, метою гри “Ой сусіди, сусідоньки” є виховання почуття щедрості та взаємної виручки в біді. Важливою моральною якістю є працьовитість: на прикладі пісні “Галя Маленька”, у дітей виховується любов до праці та повага до тих, хто трудиться. Гра “Гей, Сірко” знайомить дітей з такою професією, як прикордонник, виховує почуття патріотизму, любові і поваги до своєї Батьківщини. Важливе значення має особистісна безпека, спостережливість, відповідальність за свої вчинки. Із самого дитинства потрібно привчати дітей до правил протипожежної безпеки, застерегти і пояснити, що може статися, коли ними нехтувати (приклад – гра “Бім-Бом”). Ввічливість, чесність, чуйність є необхідними для виховання молодого громадянина нашої держави.

Проаналізувавши особливості національно-естетичного виховання у репертуарно-методичному посібнику “Весняночка”, можна зробити висновок, що, ґрунтуючись на етнографічному матеріалі, ігри виступають зразком норм і правил поведінки українського народу, виховують у дітей почуття патріотизму, любові до рідної землі, розвивають моральні якості особисті. В. М. Верховинець зумів вдало поєднати свій величезний і багатий досвід як знавця українських традицій та звичаїв, так і талановитого педагога.

Список використаної літератури

1. *Верховинець В. М.* Весняночка / Василь Миколайович Верховинець. – К. : Муз. Україна, 5-е вид., 1989. – 342 с.
2. *Верховинець Я.* Українські корифеї: розповідь про Василя Верховинця, записана зі слів його дружини / Ярослав Верховинець. – К., 2006. – № 12. – С. 178–180.
3. *Дем’янюк Н. Ю.* Формування національної культури молоді в педагогічній спадщині В. М. Верховинця: монографія / Наталія Юріївна Дем’янюк. – Вид. 2-е, випр. і допов. – Полтава: АСМІ, 2012. – 268 с.